

Жерді бағалаудың экологиялық критерийлерін бекіту туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 7 шілдедегі N 581 Қаулысы.
Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 7 қыркүйектегі
№ 750 қаулысымен

Ескерту. Күші жойылды - ҚР Үкіметінің 07.09.2015 № 750 қаулысымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі).

Р Қ А О - н ы ң е с к е р т п е с і .

ҚР мемлекеттік басқару деңгейлері арасындағы өкілеттіктердің аражігін ажырату мәселелері бойынша 2014 жылғы 29 қыркүйектегі № 239-V ҚРЗ Заңына сәйкес ҚР Энергетика министрінің 2015 жылғы 13 наурыздағы № 188 бұйрығын қараңыз.

Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 9 қаңтардағы Экологиялық кодексінің 16 және 209-баптарына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі
ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:

1. Қоса беріліп отырған жерді бағалаудың экологиялық критерийлері бекітілсін.
2. Осы қаулы алғаш рет ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының
Премьер-Министрі

Қазақстан Республикасы
Үкіметінің
2007 жылғы»7 шілдедегі
N 581 қаулысымен

бекітілген

Жерді бағалаудың экологиялық критерийлері Қоныстану аумақтары жерінің экологиялық жай-күйінің критерийлері

Көрсеткіш-тер	Параметрлер	Салыстыр-м а л ы қанағат-танарлық ахуал
Эколо-гиялық	Төтенше эколо-	

апат	г и я л ы қ жағдай		
Негізгі көрсеткіштер			
Экспозиция-лық дозасының топырақтың үстіңгі қабатынан 1 метр деңгейдегі қуаты, мкР/сағ	400-ден астам	200-400	кемінде 200
Радиоактивті ластану, Ки/кв. км цезий-137	40-тан астам	15-40	20-ға дейін
стронций-90	3-тен астам	1-3	кемінде 1
плутоний	1-ден астам	1-0,1	кемінде 0,1
Химиялық ластанудың жиынтық көрсеткіші (Zc)	128-ден астам	32-128	0,3-ке дейін
Қосымша көрсеткіштер			
1 кг топырақта гельминттер жұмыртқаларының болуы	100-ден астам	10-100	кемінде 10
1 г топырақтағы патогенді микроорганизмдердің саны	10 ⁻⁶ -дан астам	10 ⁵ -10 ⁻⁶	жоқтығы
Коли-титр	0,01-0,001	кемінде 0,001	кемінде 10 ⁻⁴

Ескертпе - топырақ үшін коли-титр - грамында топырақтың 1 ішек таяқшасы болатын ең аз массасы.

Тозған топырақ пен жерді анықтауға арналған диагностикалық және қосымша критерийлер

**Техногендік (пайдаланудан болған) азып-тозу
1. Жердің бұзылуы**

Бұзылған жердің диагностикалық критерийлері мыналар болып табылады:

- жер бедерінің морфометрикалық сипаттамасы:
- салыстырмалы түрде табиғи жер бетінің тереңдігі немесе биіктігі (м);
- жер кертпешінің еңістік бұрышы (градус);
- жердің литологиялық құрылысының бұзылуы:
- 0-100 см қабатта органогендік қабат пен қабаттағы қарашірінді қорының қуаты бойынша құнарлы қабат пен ықтимал құнарлы жыныстың болуы;
- жер бетінің бөтен үйінділермен жабылуы;
- жер беті және жер асты суларының сипаттамасы:
- жер асты суының деңгейі (м);
- сулардың минералдануы (г/л);
- су жайылуының ұзақтығы (ай).

2. Физикалық (егіншілік) азып-тозу

Физикалық азып-тозу мынадай негізгі критерийлер бойынша бағаланады:

гранулометриялық құрамы;

жыртылатын (қарашірінді) топырақ қабатының біркелкі тығыздығы, г/см^3

текстуралық (агрегатішілік) кеуектілік, $\text{см}^3 / \text{г}$;

тұрақты құрылымдық (жарылып кеткенін есептемегенде, агрегатаралық) кеуектілік, $\text{см}^3 / \text{г}$;

топырақтың жыртылатын (қарашірінді) қабатының құрылымы:

агрономиялық тұрғыдан бағалы және суға төзімді агрегаттардың болуы;

құрылымдық бөліктердің жай-күйі мен қасиеттері;

топырақтың су-физикалық параметрлері:

су өткізгіштігі және топырақтың сүзу коэффициенті (м/тәулік);

негізгі гидрологиялық константтары (ВЗ, НВ) және азрацияның кеуектілігі;

б ө р т у і .

3. Аграрлық тозу

Топырақтың мынадай теңгерімділік сипаттамалары (органикалық заттар, қоректік элементтер, катионды-анионды құрамы) аграрлық тозудың диагностикалық критерийлері болып табылады:

топырақ профиліндегі қарашірінді қорының кемуі (А+В) бастапқы мөлшерден % ;

р Н ;

физикалық батпақтың кемуі(%);

қарашіріндінің сапалық құрамы;

негізгі қоректендіру элементтерінің жалпы қорының азаюы;

қоректендіру элементтерінің қозғалмалы нысандарымен өсімдіктердің қамтамасыз етілуі;

катиондық алмасу сыйымдылығы, топырақтың негіздермен толығу дәрежесі, сіңірілген негіздердің құрамы.

Аграрлық құнарсыздандудың қосымша критерийлері мыналар болып табылады :

лайлы фракцияның минералогиялық құрамы;
белсенді микробтық биомасса деңгейінің төмендеуі (есе саны);
фитотытылығы;
топырақ ферментациялық белсенділігінің төмендеуі;
топырақ мезофаунасының биомассасы;
биологиялық әртүрліліктің азаюы (Симпсон индексі, нормадан %);
шымтезектің түзілуі (мм/жыл).

4 . Э р о з и я

Эрозияны бағалау үшін статикалық немесе динамикалық критерийлер пайдаланылады, мұның соңғысы топырақ бетінің де ландшафтың да жай-күйін көрсетуі мүмкін .

4 . 1 . Су эрозиясы

1) Жазықтық эрозиясы

Жазықтық су эрозиясының диагностикалық критерийлері мыналар болып табылады :

топырақ профилі қуатының азаюы, (A+B) %;
топырақ профилінде қарашірінді қорының азаюы (A+B), сол ортадағының %;
топырақтың үстіңгі көкжиегінің гранулометриялық құрамының өзгеруі;
топырақ массасының жоғалуы, т/га/жыл;
ашық қалған топырақ түзетін жыныстың (C) немесе төселіп жатқан жыныстың (D) көлемі, жалпы көлемнің %-ы;
эрозияға ұшыраған топырақ алаңының ұлғаюы, жылына %;
Қосымша критерийлер мыналар болып табылады:
қарашірінді (жыртылатын жер) көкжиек (см) қуаттың кемуі;
құнарлы заттар қорының кемуі;
шаю жылдамдығы;
жер бетінің еңістігі және эрозиялық үдерістер дамуының қауіптілігі.

2) Сызықтық эрозия

Сызықтық эрозияның диагностикалық критерийлері мыналар болып табылады :

аумақтың жыралармен бөлінуі ($\text{км}/\text{км}^2$);
жер бетіне қатысты алғанда су шайып кеткен орлардың тереңдігі, см.;
топырақ массасының жоғалуы (т/га/жыл);
жаңа жыралардың пайда болуы және барларының өсуі.

Қосымша критерийлер мыналар болып табылады:
жыраның тереңдігі;
алаңының бірлігіне келетін жыра саны;
алаңының бірлігіне келетін жыралардың жалпы алаңы;
жыралардың су жинау алаңының кейбір сипаттамалары.

4.2. Жел эрозиясы

Санамаланғаннан басқа жел эрозиясының диагностикалық критерийлері мыналар болып табылады:

құнарсыз қабаттың дефляциялық үйіндісі, см.;
жер пайдаланудан шығып қалған алқаптардың алаңы (табиғи алқаптарда өсімдіктер өспей қалған), жалпы алаңының %;
жайылымдық өсімдіктердің проективті жауып қалуы, аймақтық алаңының %;
азып-тозған жайылымдар алаңының өсу жылдамдығы, жылына %;
қозғалмалы құм алаңы, жалпы алаңының %;
қозғалмалы құм алаңының артуы, жылына %;

Қосымша параметрлердің арасында мынадай критерийлер пайдаланылады:
дефляцияның үдемелілігі немесе дефляцияның жылдамдығы;
топырақ профилінде қарашірінді қорының кемуі (А+В);
гранулометриялық құрамның жеңілдеуі;
шөп қалыңдығы мен егістің сиреу дәрежесі.

5. Тұздану

5.1. Тұздану

Тұздану дәрежесінің негізгі критерийлері мыналар болып табылады:
үстіңгі құнарлы қабаттағы уытты тұздардың құрамы (%);
уытты сілтіліктің ұлғаюы (тұзданудың бейтарап типінен сілті типіне ауысқан кезде), мг-экв/100 г. топыраққа;
тұздалған жер алаңының артуы, жылына %;
ортаның реакциясы (тұз және су сығындысындағы рН).

Қосымша критерийлер ретінде жер асты суларының деңгейі мен минералдануы туралы деректер пайдаланылады.

5.2. Сортаңдану

Сортаңданудың негізгі критерийлері мыналар болып табылады:
алмасатын натрий құрамының артуы (катионды алмасу сыйымдылығынан (КАС) % - бен);
алмасатын магний құрамының артуы (КАС) %-бен);
ортаның реакциясы (рН).

Топырақтың физикалық қасиеттері және әсіресе топырақ құрылымының сортаңдануының қосымша критерийлері болып табылады.

6. Батпақтану

Диагностикалық критерийлер мыналар болып табылады:
 топырақ-жер астындағы сулар деңгейін көтеру, м;
 су жайылуының ұзақтығы (ай);
 жер астындағы сулардың минералдануы (г/л);
 Қосымша профильдің (гидроморфизм белгілері) морфологиялық
 құрылысының сипаттамалары пайдаланылуы мүмкін.

Топырақ және жердің тозу дәрежесін белгілеу критерийлері

Көрсеткіштер	Тозу деңгейі				
	(өте әлсіз)	(әлсіз)	(орташа)	(көтерілген)	(жоғары)
1	2	3	4	5	6
Абиотикалық үйіндінің қуаты, см	<2	2-10	11-20	21-40	>40
Беткі қабатына қатысты (тұтастығы бұзылмаған) ойылу тереңдігі (см)	<20	20-40	41-100	101-200	>200
Физикалық саз мөлшерінің шамаға аз аюы, бастапқыдан %	<5	5-15	16-25	26-32	>32
Топырақтың жыртылатын қабаты тұтастығының тең салмақты тығыздығының артуы, бастапқы мөлшерден %	<10	10-20	21-30	31-40	>40
Тұрақты құрылымдық (жарылуды есепке алмағанда, агрегатаралық) кеуектілік, см ³ /г	>0,2	0,11-0,2	0,06-0,1	0,02-0,05	<0,02
Текстуралық кеуектілік (агрегатішілік), см ³ /г	>0,3	0,26-0,3	0,2-0,25	0,17-0,19	<0,17
Сүзу коэффициенті, м/тәулік	>1,0	0,3-1,0	0,1-0,3	0,01-0,1	<0,01
Тастақтылығы, жамылғының %-ы	<5	5-15	16-35	36-70	>70

Топырақтың профилі қуатының төмендеуі (А+В), бастапқыдан %	<3	3-25	26-50	51-75	>75
Топырақ профилінде карашірінді қорының азаюы (А+В), бастапқыдан %	<10	10-20	21-40	41-80	>80
Микроэлементтер (Mn, Co, Mo, B, Cu, Fe) құрамының азаюы, қамтамасыз етілуінің орташа дәрежесінен %	<10	10-20	21-40	41-80	>80
Жылжымалы фосфор құрамының азаюы, қамтамасыз етілуінің орташа дәрежесінен %	<10	10-20	21-40	41-80	>80
Алмасатын калий құрамының азаюы, қамтамасыз етілуінің орташа дәрежесінен %	<10	10-20	21-40	41-80	>80
Топырақ ортасындағы РН-тың өзгеруі, орташа көрсеткіштен %	<10	10-15	16-20	21-25	>25
Топырақ массасының шығыны т/га/жыл	<5	5-25	26-100	101- 200	>200
Ашылған топырақ түзетін жыныстың (С) немесе төсеме жыныстың (D) алаңы, жалпы алаңнан %	0-2	3-5	6-10	11-25	>25
Эрозияға ұшыраған топырақ алаңының ұлғаюы, жылына %	<0,5	0,5- 1,0	1,1- 2,0	2,1 -5,0	>5,0
Беткі қабатқа қатысты шайылу және су қазуының тереңдігі, см	<20	20-40	41-100	101- 200	>200
Аумақтың жыралармен бөлінуі, км/км ²	<0,1	0,1- 0,3	0,4- 0,7	0,8- 2,5	>2,5

Құнарсыз қабаттың дефляциялық үйіндісі, см	<2	2-10	11-20	21-40	>40
Жерді пайдаланудан шығарылған табиғи алқаптардың алаңы (өсімдік өспеген), жалпы алаңнан %	<10	10-30	31-50	51-70	>70
Жайылымдық өсімдіктің жобалық жамылғысы, аймақтықтан %	>90	71-90	51-70	11-50	<10
Тозған жайылымдар алаңының ұлғаю жылдамдығы, жылына %	<0,25	0,25 -1,0	1,1 - 3,0	3,1 - 5,0	>5
Жылжымалы құмдар алаңы, жалпы алаңнан %	0-2	3-5	6-15	16-25	>25
Жылжымалы құмдар алаңының ұлғаюы, жылына %	<0,25	0,25 -1,0	1,1 - 2,0	2,1 - 4,0	>4
Жоғарғы құнарлы қабаттағы уытты тұздар сомасының құрамы (%): - соданың катысуымен	<01	0,1- 0,2	0,21- 0,3	0,31 -0,5	>0,5
-тұзданудың басқа түрлері үшін	<0,1	0,25	0,26- 0,5	0,51 -0,8	>0,8
Уытты сілтіліктің артуы (тұзданудың бейтарап типінен сілті типіне ауысқан кезде), мг-экв/100 г топыраққа	<0,7	0,7 -1,0	1,1 -1,6	1,7 -2,0	1,7- 2,0
Тұзданған топырақ алаңының артуы, жылына %	0-0,5	0,5- 1,0	1,1 - 2,0	2,1- 5,0	>5,0
Алмасу натрий құрамының артуы (КАС-тан %-бен): - құрамында < 1% натрийі бар топырақ үшін - басқа топырақ үшін	< 1	1-3	3-7	7-10	>10
	<5	5-10	10-15	15-20	>20

Алмасатын құрамының (КАС-тан %)	магний артуы	<40	40-50	51-60	61-70	>70
Тұщы жер деңгейінің тереңдігі, - гумидті аймақта	(<1-3 г/л) асты сулары жиналу м	>1,0	0,81 -1,0	0,61 -0,80	0,31 -0,60	<0,3
- далалық аймақта		>4	3,1 -4,0	2,1 -3,0	1,0 -2,0	<1,0
Минералданған астындағы деңгейінің тереңдігі, м	(>3 г / л) ж е р сулар жату	>7	5-7	5-3	3-2	<2
Су басу (беткі ай	ұзақтығы ылғалдану),	<3	3-6	6-12	12-18	>18

Ескертпе - бастапқы ретінде жұтаңданбаған ұқсас жердің жай-күйі (нөлдік жұтаңдану дәрежесі) қабылданады.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК